

ŽIVOT JE

KRÁSNÝ...

...ALE POŤOUCHLÍK

ZUZANA MUCHOVÁ

Zuzana Muchová

**ŽIVOT JE KRÁSNÝ,
ALE POŤOUCHLÍK**

Předmluva

„Život není peříčko!“ říkával často náš profesor na střední škole. Sám měl příjmení jako pták, kterého nebudu jmenovat. Měli jsme z toho legraci. Vůbec jsme si nepřipustili, jak hluboká pravda se v těchto třech slovech skrývá.

Odmaturovali jsme, rozutekli se různými směry a jen na třídních srazech, které se nám dařilo každých pět let pravidelně uskutečňovat, jsme si mohli připomínat různé výroky a prűpovědky oblíbených i méně oblíbených profesorů.

Léta utíkala, a já jsem skoro na tato slova zapomněla. Ale postupem času, kdy mě život obracel ze všech stran, kdy mě osud pěkně nakopl, zašlápl do země a potom opět zvedl, jsem si častokrát na tuto větu vzpomněla.

„Život není peříčko!“

Ne není! A chválabohu, že není. Byla by to nuda. Život je boj, je to houpačka, vzestup i pád, je to vír událostí, které berou dech, nervy i rozum, je strašný i krásný, příšerný i úžasný. Život je zkrátka ZÁZRAK.

A tak mě napadlo několik těch „zázraků“, které se mi v životě prozatím přihodily, zaznamenat. Hodně věcí se změnilo, hodně skutečností je dnes už jinak, i některé vztahy se převrátily a to, co se zdálo, že je nemožné, se možným stalo. To však neznamená, že se

příhody zde mnou takto podané, nestaly. Staly se!

Protože pracuji docela daleko od bydliště, protože mám rozházenou rodinu a tak nějak vše zašmodrchané, protože často několik stovek kilometrů pendluju sem a tam... a tam a sem, popisuji zde události, které se mi stávají doma i daleko od domova, u rodiny i po cestách. Nemám tedy o různé příhodičky a trapasy nouzi. Snažila jsem se je pokud možno naladit do humorného tónu. Jen ten poslední příběh – přidala jsem ho, ani nevím proč. Snad proto, že dává naději. Dává?

Těžko říct. Vždyť život přece není peříčko.

Po schodech života

Jsou mi čtyři roky. Tatínek vyrobil pěknou houpačku. Pověsil ji na strom a houpe mě. Dává pozor, abych nespadla. Je moc hodný. Až budu velká, vezmu si ho za muže.

Je mi pět let. Mám kamaráda Ládička. Naše babičky se někdy navštěvují. S Ládičkem si hrajeme na zahradě. Řekl mi, ať si ho vezmu za muže. Jenže já nevím. Chtěla jsem si vzít tatínka. Mám je ráda oba.

Chodím do první třídy. S Láďou nemluvíme. Kouká se po Marušce. A je to nafoukanec. Nebudu si ho všímat. Přistěhoval se k nám nový kluk Jirka a začal chodit s námi do školy. Je moc hezký a všem děvčatům se líbí. Mně taky. Chtěly by ho všechny holky. Tak nevím, jestli ho dostanu za muže.

Je mi deset let. Jsem zamilovaná do jednoho deváťáka. Je takovej tajemnej. Jako nějaký pirát nebo co. Má černý vlasy a kouká se divoce. Bojím se ho a zároveň bych chtěla...

Co mám dělat? Když ho potkám, celá se třesu. Jenže, já jsem pro něj vzduch. Vůbec si mě nevšímá. Ach, jak bych ho chtěla za muže...

Brzy mi bude patnáct. Máme nového školníka. Je to frajer. Tyká si s učiteli a je důležitější než ředitel. Má krásný modrý oči a hraje v místní kapele. Už abych byla starší a mohla chodit na zábavy. Doma se učím tančit před zrcadlem, abych byla na to připravená. Taky se pak budu malovat, a to by bylo, aby si mě nevšiml. Musím ho zkrátka ohromit. V noci si spřádám své sny. A představuju si ho jako svého muže.

Jsem v prvním járu střední školy. Je tady dost kluků, ale jsou to všichni puboši. Ucha! To čtvrtáci, to už jsou pořádní chlapi. Ten jeden - Honza... ach jo, když ho vidím, rozklepou se mi kolena. Potkáváme se každý den v jídelně, když jdeme na oběd. Smůla je, že jeho kamarád, brácha mé spolužačky mě docela sprostě balí. Jenže ten mě nezajímá! Přišel pro mě tančit na vánočním večírku. Já mu potom utekla...

Kurňa, proč je všechno tak zamotaný? Budu já mít vůbec za muže toho, koho bych si přála?

Je mi osmnáct. Po prázdninách půjdu do čtvrtáku a pak maturita. Jsem na brigádě ve sklárnách jako každý rok. Musím si přivydělat, abych si mohla opatřit bony a koupit si za ně v tuzexu rifle. Ti skláři jsou potvory. Snaží se sbalit každou sukni. Ale já jim úspěšně unikám. Randím totiž s Karlem. Studuje vysokou a taky tady brigádničí. Má přidělený pokojík na ubytovně a je tam zatím sám. Furt mě láme, abych k němu přišla na návštěvu. Já zatím odolávám. Říkám mu, že

se bojím, a že každému klukovi jde jenom o jedno. On tvrdí, že mě má rád. A že už uvažoval, kdybych si ho vzala, dostal by prý pokojík na manželské koleji nebo tak něco. Tak nevím, budu mít muže?

Mám muže. Vdávala jsem se ve dvaceti, teď to budou tři roky. Máme dvě děti, ztratila jsem svobodu, získala žárlivce, despota, který mě nenechá volně dýchat. Jsem hodně nemocná, nadává mi... po třech letech se rozvádím. Jsem zase bez muže.

Je mi padesát. Podruhé jsem se rozvedla. Nežárlil, nenadával mi, byl společenský, oblíbený, rád se bavil za každých okolností... nebyl na něj spoleh, nezajímala jsem ho, měl raději kamarády a alkohol než mě... ale špatnej nebyl. Dobrej kamarád, ne manžel. Už nechci žádného muže!

Je mi šedesát. Mám svůj klid. Ale přece jenom... sdílet s někým aspoň občas pěkné chvílky...

Asi vyslyším Vojtěcha. Potkali jsme se tady v lázních a chodíme spolu na tanečky a na procházky. Je to úžasně chytrý a sečtělý člověk. Je nám spolu dobře. Začíná to však nabírat obrátky. Pořád mě zve k němu na pokoj. Nejsme malí, ani pubertáci, abychom si oba neuvědomovali, co to obnáší. Myslím, že jeho nabídku přijmu. Jsem totiž hrozně zvědavá. Zajímá mě jedno, jediné: Může?

Je mi sedmdesát. Našla jsem si přítele Huberta. Je to vztah z rozumu. Přece jenom jsem slabá žena a potřebuju občas chlapeckou ruku. Na svůj věk je to čupr děda. Jezdí na kole, chodí po horách,

sbírá známky a slony a je to domácí kutil. Umí spravit snad všechno i to, co bylo pomalu na odpis. Já mu za to vyperu, vyžehlím, uvařím, upeču a... no, sem tam nějaká ta důvěrnost, to víte.

Více ho zajímá příroda, kolo, zahrada a kutění... Občas však na něho přijde taková ta chvilka, kdy se ještě vzděje.

Je mi osmdesát. Hubert zatím bez problémů funguje. Tedy myslím to tak, že chodí bez pomoci, mluví, slyší i vidí. To já se sotva belhám. Ale tak nějak se o sebe navzájem staráme, vypomáháme, povídáme si nebo mlčíme, držíme se za ruku... poskytujeme si navzájem blízkost a teplo. Myslím, že se máme rádi, a to je víc než cokoliv jiného. Ale něco vám prozradím: Jsem ráda, že už nemůže.

Jak jsem si koupila nečekanou věc

Byla jsem na počátku devátého měsíce těhotenství. Břicho jak balón... a to jsem měla ještě skoro měsíc nosit. Netušila jsem, že zase porodím o tři týdny dřív, ale to je věc bezpředemtná. Zkrátka, byla jsem v těch dávných dobách před porodem.

Jednoho dne jsem se vydala na nákup do blízkého smíšeného zboží. Za ruku jsem táhla svého synka Davídka, který měl rok a čtyři měsíce. Tedy v tom obchodě jsem ho táhla a různě honila, protože to byl strašný čípek. K prodejně jsem ho vezla na kočárku, samozřejmě. Ale tam jsem ho postavila na nožičky, protože by mi při nákupu překážel. Bylo by to dost problematické, držet ho v náručí, když jsem v levé ruce nesla košík a potřebovala něčím do něj házet zboží.

Davídek se mi v náručí všelijak vzpouzel, brumlal, protestoval, slintal mi do kabátu, tahal mě za vlasy, kopal do břicha, a tak jistě uznáte, že postavit ho na zem, bylo pro mě jisté odlehčení. Sice mně ubyla tíha, zato jsem musela více zapojit nohy, které ho honily kolem regálů... ruce, které házely zpět na místo věci, jež mi nečekaně přibýly v košíku... oči, které musely vše sledovat a emoce, které se ve mně vzdouvaly. Zkrátka, klasika.

Tak jsme se různě proháněli mezi policemi zboží, já plnila košíček potřebným towarem a přitom úspěšně vracela zboží nechtěné mnou, ale hozené synem, na své místo. Když se mi zdálo, že mám vše, co

jsem chtěla, zamířila jsem k pokladně. Koutkem oka jsem sice zaregistrovala, že mi tam opět něco hodil, ale to už jsem nevrátila.

Zazdalo se mi totiž, že ta malinkatá krabička jsou asi připínáčky, které tenkrát byly dost nedostatkové zboží, jako za totáče ovšem kdeco. Připínáčky jsem potřebovala, a tak jsem duchem nepřítomná nebo spíše roztěkaná a unavená z neustálé aktivity mého potomka konstatovala, že tentokrát hodil dobře.

Platic u pokladny, povšimla jsem si podivného úsměvu prodavačky a kradmých pohledů, druhé. Nepřikládala jsem tomu význam! Koukala jsem, abych už z prodejny vypadla. Byla jsem zpocená z honičky synka, a tak jsem byla ráda, když jsem ho připnula řemínky do kočárku a jen dávala pozor, aby hezky seděl, nepřepadl přes okraj a nevisel hlavou dolů, jako posledně. Narvala jsem nákup do košíku na dno kočárku a vydala se k domovu.

Doma jsem uklidnila dítě (no, ono se moc uklidnit nedalo, číslo jedno), uklidila nákup a brumlajíc si, jak jsem ráda, že se mi podařilo sehnat nedostatkové připínáčky, otevřela malou škatulku. Předtím jsem ji ovšem protřepala a jen tak lehce se podivila, jak to, že to nechraští. Záhy jsem zjistila, proč. Připínáčky to nebyly. Byly to prezervativy.

V té chvíli by se ve mně krve nedořezal. Jak mi byly nyní jasné potutelné pohledy prodavaček. Tak já ještě těhotná a kupuju takovou věc. Jistě si pomyslely, že si kupuju už zásoby dopředu, jelikož se nemůžu dočkat...

Dlouho jsem do toho obchodu nechtěla jít, protože mi bylo trapně. Tenkrát to nebylo tak běžné jako dnes a hlavně, já takovou

věc v životě nikdy nepotřebovala a i kdyby, že bych to šla já někdy koupit? Ani náhodou. Hanbou bych se propadla!

Jestli do obchodu jít nebo nejít, jsem však brzy přestala řešit. Druhý potomek se ohlásil, jako ten první o tři týdny dřív a nastaly jiné starosti. A tak ani nevím jak, jsem jaksi pozapomněla na tuto příhodu, a už si ani nevzpomínám, kdy jsem začala do prodejny znovu chodit bez toho, abych si všímala, jak se na mě ony prodavačky dívají.

Stalo se před třiceti lety

Už je to o mnoho víc než třicet let. Co na tom záleží? Dvacet, třicet nebo čtyřicet, nic to nemění na tom, že určitý časový úsek v určité době, zanechal ve mně něco, co se dá těžko vyjádřit. Co to bylo?

„Dýchejte, dýchejte, prodýchávejte!“ slyším ten hlas, který mám poslouchat.

Snažím se, ale je to těžké v tomto krátkém okamžiku úlevy. Pokouším se krátce dýchat podle instrukcí, než mě nový nápor bolesti zase ochromí.

„Dýchejte! Počkejte! Netlačte!“ slyším ten hlas, ale těžko mohu poslechnout, když mě všudypřítomná, nesnesitelná bolest sevře jako do obruče a drtí ze všech stran.

Ach Bože, maminko!!! křičí všechno ve mně, zatímco mohutný nápor tlaku hrozí, že se roztrhnu na tisíc malých kousíčků.

„Zatlačte, pořádně zatlačte!“ ozývá se nade mnou, kolem mě, ve mně.

Tlač! křičí mé vědomí i podvědomí.

Snažím se, tlačím, ale zdá se mi, že nemám sílu. Ne, to nezvládnou, umřu tady, rozpadnu se na milion malinkých částí. Pane Bože!!!

Chvilková úleva, jsem za ni vděčná, dýchám krátce a trhaně. A už to jde znovu, ten tlak, ta bolest, ta trýzeň. Kriste pane, ať už to

přestane!

„Tlačte! Víc, ještě víc!“

Okamžiky bolesti se střídají s chvilkami úlevy, které se víc a víc zkracují. Poslouchám, co mi říkají, a přitom šílím utrpením, prosím toho, na kterého jsem už dávno zapoměla, o smilování.

Bože, pomoz mi! pláče mé bolavé tělo, mé útroby.

Kratičké okamžiky úlevy. Prodýchávám a v duchu volám maminku i všechny svaté. A taky toho, jenž to způsobil. Měl by tu se mnou být, roztrhnu ho jak hada, jen co ho budu mít po ruce, darebáka jednoho. Já tady trpím, a on si klidně chodí po světě, žije, dýchá, směje se...

Já ho snad zabiju, úpí mé bolavé a pomstychtivé já.

Nový tlak, nový nápor bolesti, střídají se ve vlnách, to nejsou vlny, to je příboj, mohutný příboj. Já zešílím, umřu tu jistě, přikovaná... žena na mučidlech. Zůstane tu ze mě jen malinká krvavá hromádka. Už aby to bylo, už to nevydržím.

Kde jste kdo? Pomozte mi prosím, ať jste, kdo jste... Bože nebo Dáble!

Všichni mě tu nechali, tak samotnou, tak trpící, tak zničenou.

Už nemůžu! křičí mé bolavé nitro.

Smilování? Není! Nebo snad... ano?

Další vlna bolesti, mohutná a obrovská, nutí mě tlačit a já tlačím, mám dojem, že všechno ve mně popraská... a návaly do hlavy... a naběhnuté žíly... a popraskané cévky v očích... a rozervané útroby, to vše vydrží jedna, jediná křehká žena.

Zdá se, že se utopím v bolesti, zdá se, že už to ani není možné.

A pojednou je klid.

Bolest ustupuje, tlak mizí, smysly opět začnou vnímat, rozbouřené nitro se pomalu uklidňuje, a najednou se někde v dálce ozve naříkavý hlásek.

Takhle přesně mňouká naše Micka, co tady dělá? napadne mě nesmyslně. A vtom se hlásek rozkřičí naplno.

„Máte chlapečka, maminko!“ ozve se hlas Anděla. Ten hlas, který se mi předtím, bůh ví proč, zdál tak brutální.

Ale vždyť on není brutální, vůbec ne, oznamuje mi věc krásnou, neuvěřitelnou a úžasnou. Oznamuje mi ZÁZRAK. A pro tento okamžik mi ŠTĚSTÍ ukáže svou rozzářenou tvář.

A já dospívám k poznání: ŠTĚSTÍ není jen prázdné slovo, ŠTĚSTÍ existuje. Teď, v tuto chvíli a v tento okamžik. Šťěstí mnou prostupuje, štěstí mnou prolíná, a já se v něm koupu celá obnažená, až se tají dech. Pryč je bolest, pryč je utrpení, pryč je zlý sen. Je tu jen ten malý tvoreček, já a ŠTĚSTÍ.

Co na tom, co přijde, co bude dál a co mě čeká! Jsem tady a teď, a ať se stane cokoliv, na tuhle chvíli štěstí nezapomenu nikdy.

Kdoví, co bude za chvíli, za týden, za měsíc, za rok, či za několik let? Kdoví, co bude za třicet let?

Ať bude, co bude, TEĎ jsem šťastná. Tak šťastná, že se to ani vypovědět nedá. A ten pocit štěstí mi už nikdo nevezme.

Po třiceti letech:

Ohlížím se zpátky. Životní facky už léty otupěly, i když někdy hrot duševní bolesti přece jen zasáhne do hloubky. Mám však něco, co mi nikdo nemůže vzít, a to mou bolest zmírňuje. Mám vzpomínky

na ty nejkrásnější okamžiky ŠTĚSTÍ.

Hýčkejte si všichni takové vzpomínky. Protože ty jsou nezaměnitelné a ty jsou vaše, jenom vaše.

Děti dokážou být kruté

Před mnoha lety moji rodiče chovali doma prase. Jednou si na zabíjačku pozvali vyhlášeného řezníka Malíka z vedlejší vesničky. Pán byl skutečně šikovný a dokonale rozuměl svému řemeslu. Práce mu šla od ruky a ve večerních hodinách si pro něj přijela dcera. Maminka byla zrovna venku a zvala ji dál, ale odmítla. Jen vystoupila na chvíli z auta a čekala na svého tatínka. A já viděla z okna upravenou, šik dámu středního věku. Na okamžik pohlédla vzhůru, a její krásné veliké oči mi někoho připomněly. A v tu chvíli mi to zapnulo.

„Není to ta dcera od toho otce...“ stačila jsem akorát říci vracející se mamince, a ta se rozesmála.

„Samozřejmě, že je to jeho dcera, když on je její otec.“

„Dyť s mě nenechala domluvit! Není to ta dcera, co se mnou chodila do třídy?“

„Je to ona,“ potvrdila maminka. „A moc šikovná holka se z ní stala. Pan Malík si ji pochvaluje. Má hodného muže a děti a všichni mu dělají jenom radost.“

V duchu se mi začal promítat dávno zapomenutý film. Tak jako někdy stačí jen nějaký malinký popud, a v tu chvíli se nám vynoří téměř ztracená vzpomínka, zasutá někde hluboko ve skrytém koutku paměti.

První stupeň základní školy. Sedíme ve třídě, jejíž ponurost ještě

umocňuje uplakaný podzim. Snad jen praskání zapáleného ohně v kamnech vytváří kolem nás veselejší atmosféru. Soudružka učitelka zjišťuje, kdo chybí. Zase Anička, jako obvykle. Ta holka přichází skoro vždycky pozdě, jestli vůbec přijde.

„Tak takhle by to, Malíková, dál nešlo! Budu si muset promluvit s tatínkem!“ spustí na děvče, sotva se udýchaně objeví ve dveřích. To se jen tiše omluví a se sklopenýma očima míří na své místo. Když se mihne okolo, zasáhne mě prudce nepříjemný odér, který se s ní vždy objeví. Otřepu se odporem.

„Soužko učitelko, já s ní sedět nechci! Ona smrdí!“ vyskočí v tu chvíli Jiřík, se kterým Anička sdílí zadní lavici, protože jsou oba nejvyšší ze třídy... a zkrátka to tak vyšlo.

„Ticho, Jirko, posad' se!“ zavelí přísně učitelka, ale v tom se některé děti rozhlučí naplno:

„Smrdí! Smrdí! My s ní sedět nechceme... Fuj, to je hrůza! Malíková smrdí.“

Trvalo to chvíli, než se soudružce podařil sjednat pořádek a výuka se rozběhla obvyklým tempem.

Trvalo to dlouho, než jsem pochopila...

Anička byla nejstarší z nás, nejvyšší. To proto, že několikrát propadla. S námi také sdílela pouze jeden rok a poté opět zůstala „sedět.“ Vypadalo to, že je jí všechno jedno. Škola, učení, pozdní příchody, posměšky spolužáků...

S nikým se nebavila, ani si nepamatuju, že by měla nějakou kamarádku. A já, tak jako ostatní děti, si o ní taky myslela, že se snad nikdy nemyje a že je špindíra. Štítela jsem se jí.

Tenkrát sice nebyly tak dobré podmínky k udržování hygieny, ale přesto jsme se mnozí snažili, jak to v rámci tehdejších možností šlo. Jestliže měl někdo doma koupelnu, tak to byla spíše výjimka. O sprše jsme si mohli nechat jenom zdát, a velké koupání se provádělo v sobotu nebo neděli. To se ohřála voda v co největších hrncích na kuchyňském sporáčku, a v plechové vaně se napřed umyly děti, poté maminky a nakonec tatínci. Přes týden se lidi většinou jenom tak ošolichali na intimních místech a šmytec. Ale že by někdo byl tak cítit...

Anička prošla mým životem jenom na chvíli a potom jsem na ni zcela zapoměla. Utkvěla mi tak trošku v paměti jenom proto, že mi jí tehdy bylo líto. A že když jsem jí ze soucitu něco podstrčila, podívala se na mě krásnýma, vděčnýma očima. Ty oči byly plné smutku.

Až teprve později jsem někde zaslechla, nějak se dověděla, že pan Malík vychovával své děti sám. Měli doma malé hospodářství, kravičku a všichni museli pomáhat. Pan Malík se měl co ohánět, chodil brzy do práce, a tak Anička než šla do školy, musela s ostatními sourozenci nakrmit zvířata, vykydat hnůj i podojit kravku. A samozřejmě, že pobytem v chlévě děti načichly, obzvlášť jejich oděv a vlasy. Absence maminky se na nich také podepsala, ta především.

Kdyby nebylo dneska zabijačky a já náhodou nebyla u rodičů na návštěvě... kdyby tady byl jiný pan řezník, anebo pro něj přijel třeba syn a ne dcera, kdybych nestála zrovna v tu chvíli u okna, vůbec bych si na tyto dávné události nevzpoměla. Podle jména by mě to ani

nenapadlo. Kdyby Anička nevystoupila z auta, nepohlédla vzhůru...

Ty oči! Ty oči mi všechno připomněly.

Sledovala jsem odjíždějící auto a v duchu jsem se Aničce dodatečně omluvila. Ne proto, že bych jí kdysi v minulosti tak, jako některé děti nadávala, anebo řekla nějaký posměšek. Ale proto, že jsem jí také křivdila, a tím jsem jí, i když nechťíc ublížila. A kdybych mohla, šla bych jí to říct osobně. Jenže, kdoví. Kdoví, jestli bych tím neotevřela starou ránu. Kdoví, jestli by to chtěla slyšet.

Kdybych nebyla vždy u rodičů jenom tak na otočku na návštěvě, bydlela u nich nebo někde poblíž a ne přes dvě stě kilometrů daleko, možná bych Aničku potkávala. Třeba bych někdy našla možnost přátelským způsobem alespoň tak trošku naznačit, jak si jí vážím.

Ale takto můžu jenom říct: Jsem ráda. Jsem ráda, že se z té zakomplexované, utáplé holčičky stala taková milá a úspěšná žena. Jsem ráda, že si našla své místo v životě. A v duchu smekám svůj pomyslný klobouk.

Téměř každodenní monolog

Venku je ještě krásně, ale na naše okno za chvíli padne stín. Měla bych ještě využít sluníčka, ale k čemu vlastně? Všechn elán mě přešel, utrhuji se na děti, chvílemi toho lituji, ale vzápětí mě každá maličkost zase rozzuří. Ještě chvíli... a sluníčko se definitivně schová za lesem. A potom, jinak nejpříjemnější místnost našeho domu, moje království a zároveň pracoviště, posmutní. A má, už dost tak zkažená nálada, stále více klesá a klesá pod bod mrazu.

Kde jen je? Kde zase může být?

Chvílemi mě chytá strach, vzápětí mě další vlna vzteku sžírá jako rez. Neudržím se a rozpláču se lítostí. Nejlepší by bylo vzít si prášek na spaní, padnout do peřin a na všechno kolem zapomenout.

Děti si nahoře hrají, chvílemi se hádají, je to slyšet až sem. Měla bych tam vlítnout, nadat jim, udělat pořádek, napsat s nimi úkoly, ale nejsem ničeho schopná. Měla bych honem uklidit, nachystat večeri a zasednout k televizi s angličtinou nebo nějakým šitím. Tolik bych toho měla.

Místo toho mi práce stojí, a já jen bezcílně bloumám sem a tam. Chvílemi zaběhnu k oknu, ale vím, že je to hloupost, teď přece žádný autobus nejede. Každé bouchnutí, každičký zvuk ve mně rozechvěje všechny nervy, čekám, jestli náhodou nejde, ale je to jen klam. Přece poznám jeho kroky. V duchu počítám všechny možné alternativy.